

Jumayev Umedjon To'raqulovich
Buxoro davlat pedagogika instituti
maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

ART TERAPIYANING IJODKORLIK, TAFAKKUR VA FALSAFIY XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Ushbu maqola san'atning turli yo'nalishlaridan (masalan, musiqa, rassomlik, drama va boshqalar) foydalanib, maktabgacha yoshdagi bolalarning kreativ tafakkur va qobiliyatlarini rivojlantirishni o'rganadi. Muallif san'atning bolaning rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini va uni yaratishda qanday yondashuvlarni qo'llash kerakligini tahlil qiladi. Ait terapiyasining maqsadlari ko'p qirrali bo'lib, ularning ichida o'z-o'zini bilish, o'z-o'zini ifodalash, shaxsning ichki integratsiyasi va tashqi haqiqat bilan integratsiyasi, shuningdek, shaxsiy tajriba va his-tuyg'ularni kengaytirish kabi maqsadlar mavjud. Ushbu maqola bolalarning shaxsiy rivojlanishiga yo'l ochuvchi va ularda ijodiy fikrlashni shakllantirishga yordam beruvchi usullarni ko'rsatib, san'at terapiyasining bolalar pedagogikasi va psixologiyasidagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: San'at, art-terapiya, qobiliyat, maktabgacha ta'lim, mashg'ulot, bemor bola.

ТВОРЧЕСТВО, МЫШЛЕНИЕ И ЕГО ФИЛОСОФСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация. В данной статье рассматривается развитие креативного мышления и способностей детей дошкольного возраста с использованием различных направлений искусства (музыка, изобразительное искусство, драма и др.). Автор анализирует влияние искусства на развитие ребёнка и методы, которые следует применять в этом процессе. Цели арт-терапии многогранны: самопознание, самовыражение, внутренняя интеграция личности, интеграция с внешней реальностью, расширение личного опыта и эмоционального восприятия. Статья подчёркивает значимость арт-терапии в педагогике и психологии, а также раскрывает её роль в формировании творческого мышления и личностного роста у детей.

Ключевые слова: Искусство, арт-терапия, способности, дошкольное образование, занятие, больной ребёнок.

CREATIVITY, THINKING, AND ITS PHILOSOPHICAL FEATURES

Annotation. This article discusses the development of creative thinking and abilities in preschool children through various forms of art (music, visual arts, drama, etc.). The author analyzes the impact of art on child development and the methods that should be applied in this process. The goals of art therapy are multifaceted: self-awareness, self-expression, inner integration of personality, integration with external reality, as well as the expansion of personal experience and emotional perception. The article highlights the significance of art therapy in pedagogy and psychology, emphasizing its role in shaping creative thinking and personal growth in children.

Keywords: Art, art therapy, abilities, preschool education, activity, sick child.

Kirish: San'atning o'zi shifobaxsh ta'sirga ega, art terapiya bu kuchni ma'lum bir muammoga yo'naltirish va uni to'g'ri qo'llash imkonini beradi.

Bolani qaysidir kaslligi mavjud bo'lsa uni davolash birinchi o'rinda turadi, ijodiy maqsadlar ikkinchi darajali ahamiyatga ega bo'ladi hamda psixoterapiyaning asosiy usullariga qo'shimcha sifatida qabul qilinadi. Art terapiya usullaridan biri transfer deb ataladi bemor asta-sekin vizualizatsiya orqali ichki dunyosini bilishga o'tadi. Mashqlarning ba'zilari guruhda birgalikda ishlashni o'z ichiga olib, mutaxassis amalga oshirishga ko'maklashadi.

Art terapiyaning maqsadlariga kelsak, ular juda xilma-xildir, o'z-o'zini bilish, o'z-o'zini ifodalash, shaxsning ichki integratsiyasi, tashqi haqiqat bilan integratsiya, va boshqalardir. Tasviriy ijod - fantaziya va voqelikning sintezini ta'minlovchi eng yaxshi vosita bo'lib, kattalar yoki bolalarda bunga san'at yordamisiz erishishi qiyin. Psixoterapiyaning bu sohasidagi ikkinchi muhim tushuncha yuqori ko'tarishdir. O'ngsiz instinktlar va tushunchalarni san'at orqali ifodalashdan iborat:

- art terapiya turli his-tuyg'u va hissiyotlarni, asosan, ijtimoiy jihatdan maqbul tarzda ifodalash imkoniyatini beradi. Rangtasvir yoki modellashirish - bu maqsad uchun eng xavfsiz va mos usuldir;

- art terapiya davolash jarayonini tezlashtirish uchun qo'shimcha vosita sifatida ishlatiladi. Ichki

nizolar ogʻzaki psixoterapiya paytida suhbatga qaraganda vizual tasvirlar orqali osonroq ifodalanadi.

- art terapiyada davolash jarayonida interpretatsiya va diagnostik ishlar uchun asos yaratiladi.

- art terapiya yoʻqotish, travma, qoʻrquv va boshqalar kabi hayotdagi baxtsiz hodisalar bilan ifodalangan his-tuygʻular va fikrlar bilan ishlashni imkonini beradi.

- his-tuygʻularni, zehnlilikni, inson sogʻligʻini mustahkamlash va turli sohalar boʻyicha rivojlanishiga xizmat qiladi;

- oʻz-oʻzini nazorat qilish va ichki tartib hissini targʻib qiladi;

- art terapiya yashirin isteʼdod va qobiliyatini oshkor qilishga yordam beradi.

Ijodkorlik va ijodiy sanʼat taʼlimda doimo muhim oʻrinlarga ega boʻlsa-da, ijodiy taʼlimga yangi yondashuv biz bu jarayonni va uning XXI asrdagi ahamiyatini qanday tushunishimizni yoritib beradigan darajada bolalarning ijodkorlik qobiliyatini shakllanishini bilib borishimiz hozirgi zamonaviy taʼlim texnologiyasining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Men ushbu maqolaning boshida materiallarni bolalarning manipulyatsiyasi va oʻzini-oʻzi ifodalashi uchun taʼlimda olib borilayotgan turli xildagi islohotlarning shidatli rivojlanib borishi, bolalarga berilayotgan kreativlikka turli shakldagi motivasiyalar nazariyalar va dunyo oʻrtasidagi dinamik va murakkab munosabatlarni ijodkorona hal qila oladigan yosh avlodni tarbiyalashga qaratilgan asosiy masla hisoblanadi.

Men taqdim etgan asos shuni koʻrsatadiki, materiallar bolalarning oʻzlari, boshqalar va ularning atrofida doimiy oʻzgarib turadigan dunyo bilan yangi aloqalarni oʻrnatishda yordam berish qobiliyatiga ega. Ushbu asos tarbiyachilarni va bolalarni ijodiy amaliyoti va taʼlim amaliyotini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega, chunki u ijodiy sanʼat va materiallarning bolalar hayotidagi ahamiyati haqida muhim muammolarni koʻtaradi.

Ushbu maqoladan natija bolalarga turli xil va hissiy manbalar bilan oʻynash uchun koʻproq kirish kerakligini taklif qilaman. Rassomlarning tajriba sinovlaridan suni koʻrish mumkinki qilinadigan harbir amaliy ish bolalarning materialni oʻrganishi uchun dinamik boshlangʻich nuqtani taʼminlasa-da, fan, arxitektura, muhandislik va texnologiya boʻyicha materiallarni oʻrganuvchi shaxslar va guruhlar bilan keyingi hamkorlik materialga asoslangan oʻquv muhitini loyihalash uchun yanada koʻproq imkoniyatlarni ochishi mumkin.

Maqolada bolalarning sanʼatni oʻrganishini materiallar bilan baholash haqidagi savolga aniq javob bermasa-da, u standartlashtirilgan testlar va oʻquv natijalari atrofida taʼlimni baholashni asoslashda baʼzi asosiy asoslarni tan oladi. Pedagogik hujjatlardan bolalarning turli xil sharoitlarda, vaqt oraliqida va bogʻlanishlarda oʻqishini baholash uchun shakllantirish jarayoni sifatida foydalanish boʻyicha keyingi tadqiqotlarni davom ettirish foydali boʻladi.

Sanʼatdagi ijodiy ish-bu oʻynoqi va qiziqarli pedagogik izlanish, ochib berish, fikrlash va muhokama qilish, ham badiiy fikrlash, va muammolarni hal qilishdir. Badiiy tartibda ijodkorona fikrlash va muammolarni hal qilishning oʻziga xos xususiyatlari, xuddi sanʼat kabi ochib berilgan mohiyatan turli xil fanlar, bilim usullari va dunyoni kreativ yondashuvda tasavvur qila olish kabi koʻnikmalarni shakllanib borishga aniq urgʻu berish muhim hisoblanadi.

Ijodkorlik-bu atrof-muhitning oʻzgarishiga taʼsir qiluvchi ijtimoiy ahamiyatga ega maxsulot yaratishga qaratilgan faoliyat hisoblanib bolalarni yaratish birinchi navbatda bolaning oʻzi yoki guruh bolalari, yaqin kattalar uchun mazmunlidir. Lekin bolalar ijodiyotining ahamiyati shundaki, u bola shaxsining shakllanishiga taʼsir qiladi, yaʼni jamiyat har bir insonning ijodiy rivojlanishidan manfaatdordir. Ijodkorlikni oʻrgatish mumkin, ammo bu taʼlim alohida, bilim va koʻnikmalar qanday oʻrgatilganiga oʻxshamaydi, shu bilan birga, maʼlum bilimlarni oʻzlashtirmasdan, koʻnikma va qobiliyatlarni oʻzlashtirmasdan turib ijod qilish mumkin emas.

Badiiy ijod ostida maktabgacha yoshdagi bolalar obʼektiv mazmunli (birinchi navbatda bola uchun) yangi mahsulot (rasm, raqs, sheʼr, hikoya, qoʻshiq va boshqalar) yaratishni anglatadi, erta foydalanilmagan qismlarni topish va maʼlum qilish; oʻyin faoliyati (ijodiy oʻyinlar - oʻyin muhitini yaratish, tanlash, oʻyinchoqlar, oʻrinbosar narsalar va boshqalar).

Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida estetik tarbiya - bolaning estetik fazilatlarini, qobiliyatlari namoyon boʻlishi, dunyoqarashini shakllantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish. Bu jarayon, uning natijasi bolaning butun atrofida dunyoni goʻzalligini sezish va qadrlash qobiliyatini rivojlantirishdir. Goʻzallikni qadrlashga, uni tushunishga, unda shaxsan ishtirok etishga, goʻzal qonunlari asosida yaratishga oʻrgatish bolani yoshligidan tarbiyalashning muhim qismlaridir.

Goʻzallikka toʻgʻri munosabatni tarbiyalash faqat badiiy yoki musiqiy idrok etish bilan chegaralanmaydi. Bu murakkab tizim boʻlib ishga, hayotga, kundalik hayotga, tabiatga munosabat hisoblanadi.

San'atni bilish bu tizimning qimmatli, samarali qismi bo'lib, axloqiy fazilatlarni, estetik his-tuyg'ularni va tasavvurni tarbiyalashga qodir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida estetik tarbiyani tashkil etish bir necha tamoyillarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi: Maqsad - atrof-muhitga adekvat estetik munosabatni shakllantirish, kichkina odamni ko'rishga, go'zallikni tushunishga o'rgatish. Ta'lim idrokni, tasavvurni shakllantiradi, xotirani, his-tuyg'ularni, qiziqishlarni, moyilliklarni, qobiliyatlarni rivojlantiradi. Kundalik hayotga faol ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

Yosh bolalarni erta yoshdanoq qiziqarli yorqin o'yinchoqlar va narsalar o'ziga jalb qiladi. Ular quvonch tuyg'usini, aniq zavqni uyg'otadi. Go'zallik tushunchasi shakllana boshlaydi. O'yin o'ynash, ertak tinglash, hayvonlarning rasmlarini tomosha qilish, bolalar juda ko'p ijobiy his-tuyg'ularga ega bo'lishadi. Bu his-tuyg'ular chiroyli tushunish uchun mas'ul bo'lgan yanada murakkab fazilatlarni shakllantirish uchun asosdir. Go'zallikni ongsiz idrok etish asta-sekin ongli uyg'un didga, ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishiga o'tadi. Rivojlanishning ushbu davridagi kattalarning vazifasi bolaga yordam berish, uni to'g'ri yo'nalishga qaratilgandir.

Har qanday ta'lim jarayoni bir necha kishilarning zarur shaxsiy xususiyatlarni rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratishga qaratilgan birgalikdagi faoliyatidir, shuning uchun o'qituvchining shaxsiyati asosiy rollardan birini o'ynaydi. Har bir maktabgacha ta'lim tashkiloti barcha eng muhim shaxsiy xususiyatlarni rivojlantirish imkoniyatiga ega. Oila ko'magida to'g'ri tuzilgan tarbiya sxemasi bolaning estetik jihatdan rivojlangan jamiyat fuqarosi sifatida shakllanishini kafolatlaydi.

Oilada shakllangan tarbiya maktabgacha ta'lim tashkilotida tozalik, tartib nafaqat sanitariya-gigiyena me'yorlariga rioya qilishdir. Bu tarbiyaning muhim qismi bo'lib, bolaning o'zi yoshligidanoq atrofda dunyoning go'zalligini anglay boshlashini ta'minlashga yordam beradi. U atrofida ko'rgan barcha go'zal narsalarni saqlab qolish istagi bor. Shuning uchun ta'lim tashkilotining barcha binolarini zamon talabiga mos keladigan tarzda loyihalash yaxshiroqdir. Har qanday maktabgacha ta'lim tashkiloti va boshqa xonalarning guruhlarida boshqa bolalarning rasmlari, hunarmandchilik, xalq amaliy san'ati asarlari bo'lishi kerak.

Ta'm hissi - bu san'atning haqiqiy go'zalligi bilan muloqot dan ma'naviy zavq olishda namoyon bo'ladigan murakkab shaxsiy xususiyatdir. Bu tushunish, san'at asarlaridan zavqlanish, tabiat go'zalligini, kundalik hayotning o'ziga xos xususiyatlarini tushunishdir.

Zero, didni shakllantirishda oilaning doimiy ko'magida ta'lim va tarbiya hal qiluvchi o'rin tutadi. Adabiyot, musiqaning madaniy qadriyatlari bilan tanishish bolalik davrida mavjud bo'lgan san'at asarlarini o'rganishga, ularning go'zalligini ko'rishga yoki ko'rishga yordam beradi. Bolalar asarlarni taniy boshlaydilar, sevimli ertaklar, musiqiy asarlar paydo bo'ladi, bu davrda ular uchun estetik ideallar paydo bo'ladi. Kattalar yordami bilan ular so'z va musiqaning go'zalligi va boyligini ko'radilar. Bu badiiy didning asosi bo'lib, kundalik hayotning shakllanishiga yanada ta'sir qiladi.

Ijodkorlik inson tafakkurining eng yuksak ko'rinishi bo'lib, u yangi g'oyalarni yaratish, mavjud bo'lgan bilimlarni yangicha talqin qilish va o'ziga xos yondashuvlarni shakllantirish jarayonidir. Tafakkur — bu aqliy faoliyat bo'lib, u orqali inson borliqni anglaydi, muammolarga yechim topadi va o'z hayotiy tajribasini boyitadi. Falsafa nuqtayi nazaridan esa tafakkur va ijodkorlik inson mavjudotining asosiy mohiyatlaridan biri sifatida qaraladi. Ular orqali inson o'zini va olamni tushunishga harakat qiladi, qadriyatlar yaratadi va hayot mazmunini anglaydi. Demak, ijodkorlik va tafakkur bir-birini to'ldiruvchi, inson ongining yuksalishini ta'minlovchi asosiy omillardan bo'lib, ular har qanday ijtimoiy taraqqiyotning ham negizidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.To'raqulovich, Jumayev Umedjon, and Hakimova Nargiza Supxonovna. "Ways to shape a healthy lifestyle in the family of preschool children." *Middle European Scientific Bulletin* 11 (2021).

2.To'raqulovich, J. U., Hikmatovna, A. N., & Muhammadovna, R. S. (2021). Theoretical foundations of cooperation between the family and preschool education in the moral and aesthetic development of preschool children. *Middle European Scientific Bulletin*, 11.

3.To'raqulovich, Jumayev Umedjon, Azimova Nodira Hikmatovna, and Rahmonova Sojida Muhammadovna. "Theoretical foundations of cooperation between the family and preschool education in the moral and aesthetic development of preschool children." *Middle European Scientific Bulletin* 11 (2021).

4.To'raqulovich J. U. Innovative Pedagogical Technologies in a Preschool Educational Institution //International Journal of Culture and Modernity. – 2021. – T. 11. – C. 215-218.

5.To'raqulovich, J. U., & Muxitdinovna, A. Z. Features of Speech Development in Children of Middle Preschool Age.

6. To'raqulovich J. U., Muxitdinovna A. Z. Features of Speech Development in Children of Middle Preschool Age.
7. Abdullayev, Q. (2010). *Falsafa asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
8. G'ofurov, N. (2015). *Ijodkorlik psixologiyasi*. Toshkent: O'qituvchi.
9. Nazarov, B. (2008). *Tafakkur va ma'naviyat*. Toshkent: Fan.
10. Toynbee, A. (2001). *Tafakkur tarixi*. Tarjima. Toshkent: Sharq.
11. Fromm, E. (2003). *Ijodiylik va insoniylik*. Tarjima. Toshkent: Adabiyot va san'at.
12. Sattarov, A. (2011). *Falsafa va tafakkur*. Toshkent: Universitet.